

Η λογοτεχνική Αλεξάνδρεια στο επίκεντρο μιας διεθνούς βράβευσης του Δημήτρη Στεφανάκη

Ιστορία πολέμου και εμπορίου

Οι *Μέρες Αλεξάνδρειας*, το τέταρτο αλλά όχι και πιο πρόσφατο μυθιστόρημα του (συνεργάτη μας στο *Books' Journal*) Δημήτρη Στεφανάκη, απέσπασε φέτος το γαλλικό βραβείο Prix Méditerranée Étranger, μια σημαντική διάκριση –που πρώτη φορά κατακτά έλληνας λογοτέχνης– με την οποία έχουν στο παρελθόν τιμηθεί σημαίνοντες συγγραφείς της λογοτεχνίας της Μεσογείου: Άμος Οζ, Ορχάν Παμούκ, Ουμπέρτο Έκο και Κλαούντιο Μάγκρις. Λίγο πριν, οι *Μέρες Αλεξάνδρειας*, που μαζί με το *Συλλαβίζοντας το καλοκαίρι* (2009) και το *Θα πολεμάς με τους θεούς* (2010) συνιστούν μια τριλογία μεσογειακού διεθνισμού, όπως τη χαρακτηρίζει ο συγγραφέας, μεταφράστηκαν στα γαλλικά και κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις Viviane Hamy, αποσπώντας θετικά σχόλια από σειρά γαλλικών εντύπων – *Lire*, *Le Soir*, *Le Choix des Libraires*, *L'Humanité* κ.ά.

Δημήτρης Στεφανάκης, *Μέρες Αλεξάνδρειας*, Ψυχογιός, Αθήνα 2011, σελ. 736

Σχόλια τα οποία, ενώ επαινούσαν την αφήγηση – ποταμό του μυθιστορήματος, την πετυχημένη ανασύσταση της κοσμοπολίτικης και πολυφυλετικής Αλεξάνδρειας, την πολυπρόσωπη πλοκή και τα διαφορετικά μυθιστορηματικά τοπία, αναγνωρίζοντας παράλληλα τους καβαφικούς απόηχους και τα «εξωτικά αρώματα από το περίφημο *Αλεξανδρινό Κουαρτέτο του Ντάρελ*», παρέκαμπταν, αφήνοντας σχεδόν ασχολίαστη, την καταγωγή του συγγραφέα από

την Ελλάδα και τις ενδεχόμενες εκλεκτικές συγγένειες με τα μυθιστορηματικά αφηγούμενα. Τυχαίο ή κακόβουλο; Σε καμία περίπτωση. Εδώ ίσως ελλοχεύει η αιτία της καλής υποδοχής του βιβλίου (μεταφράζεται τώρα στα ισπανικά και τα αραβικά) από ξενόγλωσσα, αλλά όχι ξένα απέναντι στα ιστορούμενα αναγνωστικά κοινά. Στη συγγραφική αποποίηση της εθνικής εμμονής, ή μιας μονοδιάστατης νοσταλγικής αναπόλησης ενός ακόμη λαμπρού, απολεσθέντος, παρελθόντος. Οι *Μέρες Αλεξάνδρειας* δεν είναι ένα αφήγημα ξεριζωμού. Άλλωστε, «το μυθιστόρημα», όπως λέει και σήμερα ο Στεφανάκης, «είναι η ίδια πόλη».

Αλεξάνδρεια, των αρχών του εικοστού αιώνα, «με τον παλιρροϊκό κοσμοπολιτισμό της», σε όλο του το μεγαλείο. Στο επίκεντρο της πολυσέλιδης διήγησης, ο καπνέμπορος Αντώνης Χαραμής, εγκατεστημένος με την γυναίκα του Δάφνη και τους δυο γιους του, στην αριστοκρατική συνοικία της πόλης (την ελληνική συνοικία) Καρτιέ Γκρεκ. Συμπληρωματικός, στην πολυσχιδή δράση, χαρακτήρας, ο μυστηριώδης Λιβανέζος, Ελιάς Χούρι, που θα του προσφέρει ένα ιδιαίτερος προνομιακό συμβόλαιο με τα βρετανικά στρατεύματα της Μέσης Ανατολής τη μέρα που κηρύσσεται ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, και θα τον μυήσει στα θέλγητρα ενός εξωτικού, αλλά όχι ρηχού ή αγοραίου, ερωτισμού. Από κοντά, εμφανίζεται ένας πολυμελής θίασος δεκάδων προσώπων, φανταστικών αλλά και ιστορικών (Ελευθέριος Βενιζέλος, Αντώνης Μπενάκης, Πηνελόπη Δέλτα αλλά και Ρούντολφ Ες), διαφόρων φυλών, εθνικοτήτων, πολιτισμών και θρησκευμάτων, που υπηρετεί και στελεχώνει μια συναρπαστική δράση η οποία εξακοντίζεται σε όλο το «κοσμοπολίτικο τόξο των αρχών του 20ού αιώνα και του Μεσοπολέμου», όπως μας λέει ο συγγραφέας. «Βερολίνο, Παρίσι, Μόναχο, Βιέννη, στην ευρωπαϊκή πλευρά της πόλης-φάρου, και στην Κωνσταντινούπολη, σε λειτουργική αντίστιξη». Πολιτική, Ιστορία, αποικιοκρατία, άνοδος του ναζισμού, αραβικός εθνικισμός, πλούτος, εξαθλίωση, έρωτες, συνωμοσίες, προδοσίες και πάθη. Μια ιστορία σχεδόν πενήντα χρόνων, ποντισμένη στον «πόλεμο και το εμπόριο, τα πόδια του πολιτισμού μας, τις μόνες ανθρώπινες δραστηριότητες που μπορούσαν να εξηγήσουν το πολυφυλετικό αυτό θαύμα». Την Αλεξάνδρεια.

Η *συνάντηση* του Στεφανάκη με την Αλεξάνδρεια, από την οποία δεν υπάρχουν βιωματικές καταβολές, έγινε σε μια κρίσιμη στιγμή της συγγραφικής του πορείας, και ορίσθηκε καταπώς φαίνεται από τις λογοτεχνικές του διαδρομές. Είχαν προηγηθεί δύο βιβλία του με έντονο το αυτοβιογραφικό στοιχείο –*Φρούτα εποχής* (Ωκεανίδα, 2000) και *Λέγε με Καίρα* (Ωκεανίδα, 2002)– και ένα πρώτο εγχείρημα, σύνθετης και πολυπρόσωπης μυθοπλασίας, με το άμεσα επίκαιρο τότε θέμα της τρομοκρατίας, *Το μάτι της επανάστασης έχει αχρωματοψία* (Ωκεανίδα, 2005). Η μετακίνηση από τη βιωματική συγχρονικότητα στην ιστορικότητα και την απαιτητική μυθοπλασία,

αποδείχτηκε εύστοχη και δημιουργική.

«Αναζητώντας για χρόνια ένα αστικό φόντο για να συνθέσω ένα κλασικό μυθιστόρημα, με την αυστηρή έννοια του όρου, συνάντησα τον μύθο της Αλεξάνδρειας», μας λέει ο Στεφανάκης. «Είτε γιατί η καθαφική ποίηση με είχε στοιχειώσει, είτε γιατί η μεταφραστική μου εμπειρία από το βιβλίο του Μάικλ Χάαγκ (*Αλεξάνδρεια, η πόλη της μνήμης*) λειτούργησε ως αποκάλυψη, αφοσιώθηκα επί τρία χρόνια στην ανασύσταση ενός κόσμου χαμένου από καιρό. Το παρελθόν το επινόησα εκ νέου, μέσα από τη συστηματική ανάγνωση βιβλίων, εφημερίδων, ταινιών, περιοδικών αλλά και ανθρώπων. Αλλά και η ανθρώπινη μαρτυρία –και συστηματική αρωγή του Νικήτα Βοστάνη– αποδείχτηκε για άλλη μια φορά αναντικατάστατη».

Με σαφείς επιρροές από την ποιητικότητα και την ηδυπάθεια του Ντάρρελ (*Αλεξανδρινό κουαρτέτο*), τον νοσταλγικό Ασιμάν αλλά και τον πολιτικό Τσίρκα (ιδίως την τριλογία του *Ακυβέρνητες πολιτείες*), ο συγγραφέας οργανώνει την μυθιστορηματική του διήγηση στα μέτρα της μυθικής πόλης. «Η γεωγραφία και η ιστορία συνθέτουν το προφίλ πόλεων όπως η Αλεξάνδρεια. Με κάποιον μαγικό τρόπο, το πραγματολογικό υλικό εντοιχίζεται στη μυθοπλασία». Και εμμέσως την καθοδηγεί, θα προσθέταμε. Η διήγηση παρακολουθεί τις ζωές των ανθρώπων στην ακμή και την ευμάρεια της πόλης, να δοκιμάζονται αρχικά από τα πάθη, τις ατυχίες ή τις προσωπικές αστοχίες τους, και μετά από τις συχνά κατακλυσμιαίες ανατροπές της Ιστορίας. Οι προσδοκίες του Μεσοπολέμου συνθλίβονται από τον παραλογισμό του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οι ναυτικές αυτοκρατορίες φθίνουν, η αποικιοκρατία σταδιακά καταρρέει και ο κοσμοπολιτισμός αναδεικνύεται σε επικίνδυνο εχθρό του εθνικισμού. «Μια πόλη δεν μπορεί να ανήκει σε τόσες φυλές και άλλες τόσες θρησκείες. Οι πραγματικοί κύριοι θα εμφανίζονται μια μέρα και θα απαιτούσαν τα δικαιώματά τους. Δεν θα ανέχονταν να είναι μια ζωή οι "αραπάδες" των Ευρωπαίων και των Λεβαντίνων. Και έτσι η Αλεξάνδρεια θα αποδεικνυόταν ένα παραμύθι με άσχημο τέλος».

Όσοι είναι μάρτυρες, σε περιόδους που κλείνει ένας κύκλος στην Ιστορία μοιάζει σαν να ήταν από πάντα εκεί. Γεννιούνται και τελειώνουν μαζί, περνώντας στη σφαίρα του μύθου και της ποιητικής. Ανάλογη μοίρα, κατασκεύασε ο Δημήτρης Στεφανάκης για τους ήρωες του στις *Μέρες Αλεξάνδρειας* - πολίτες του κόσμου αλλά και ενός... κόσμου που χάθηκε ανεπιστρεπτί.

- Από την Εριφύλη Μαρωνίτη